

Theologie a filosofie

Ladislav Hejdánek

- ◆ poznámky, česky, vznik: 22.–23. 12. 1952
- ◆ notes, Czech, origin: 22.–23. 12. 1952

Theologie a filosofie¹ [1952]

Filosofie nestojí a nemůže stát proti theologii jen a jen z důvodů filosofických. Vždyť každá taková filosofie nemá vnitřní opory v sobě samé proti tomu, aby se stala služkou nově ustaveného záměru theologického. Tj. theologie si sice dovede filosofie použít, ale dovede si použít v podstatě každé filosofie. Má-li být tedy filosofie postavena proti theologii, musí mít oporu v něčem, co samo o sobě – tj. bez filosofie, nehledě k ní – už stojí proti theologii, resp. proti tomu, oč se theologie opírá při zeslužebňování filosofie. A tak vidíme, že poslední zdroj rozporu mezi filosofií a theologií je v místech, která jsou za hranicemi obou. Nejde tedy v posledu o pozice teoretické (theologické či filosofické), nýbrž jde o něco hlubšího, zásadnějšího, podstatnějšího. Jde o to, zda člověk tíhne k něčemu „dokonalému“, tj. dokonanému, uzavřenému, cíle dosaživšímu, tj. je-li jeho posláním něčeho dosáhnout, něco udělat, vytvořit, ustavit (či být něčím ustaven), anebo zda konec konců je člověk alfou i omegou všeho toho, co sám udělá i co s ním je uděláno. Nejde jen o záruky, resp. o otázku, zda člověk potřebuje a má nějakých mimolidských záruk pro sebe a své poslání, či je-li sám sobě jediným garantem.

22. XII. 52

Součková „definice“ theologie jako reflexe víry (resp. reflexe nad věrou) dobře postihuje fakt nesamostatnosti theologických pozic jako pozic teoretických, tj. zároveň fakt, že theologie se nemůže sama o sobě od filosofie odlišit ani proti filosofii postavit. Hlubší zdroj rozdílu a rozporu mezi oběma jest hledati hloub. Theologie, jak řečeno, nemůže existovat bez víry. Proti víře se obvykle staví rozum jako garant filosofičnosti. Ale to je chyba, neboť ani theologie nemůže bez rozumu existovat. Už fakt reflexe je faktem rozumu a jeho zásahu. Nad čím je však filosofie reflexí? Nad člověkem, resp. nad jeho jednáním i myšlením, nad celým jeho materiálním i duchovním životem. V tom je zahrnuta i víra. Proto theologie v tom smyslu by byla legitimní partií filosofickou. Žádá-li si theologie pro sebe autonomie, resp. samostatnosti proti filosofii, pak to může být jen tak, že vychází z předpokladu (či faktu?), že víra sama je něco lidský život radikálně přesahujícího, tj. něco, co není ani partií lidského (ani duchovního) života, ani lidským výkonem. Tu ovšem narůstá otázka, zda je možno člověku reflektovati na něco jiného než na vlastní výkon, na vlastní aktivitu. Konec konců theologie je nucena předpokládati, že existuje mezi člověkem a mezi absolutní skutečností, resp. Bohem, něco dalšího, co není sám Bůh, ale co je jeho činem. Je to však čin, který je člověku bezprostředně blízko, který je takřka integrální součástí člověka: víra je čin Boha (= milost), ale je to víra člověkova, ne víra Boha. Nevěří tu Bůh, ale člověk; přesto jde o výkon, o čin boží. Jen za toho předpokladu pak theologie může existovat. Nyní jde o to: je člověku dostupný tento fakt sám, pokud je skutečností? Ne-li, proč je nutným předpokladem? Co k takovému předpokladu vede? Kde je místo přístupné nějakému ověření? Ovšem theologie na tento pokus nemůže asi přistoupit, neboť jde opět o postulát filosofického antropocentrismu.

23. XII. 52

¹ Titulní strana rukopisu obsahuje přepis „Poznámky“ a dataci „Prosinec 1952“. – Pozn. red.